

VPLYV SOCIÁLNYCH SIETÍ PRI VZNIKU MIGRAČNEJ SOCIÁLNEJ SIETE (V SEGREGOVANOM/MARGINALIZOVANOM PROSTREDÍ)

Erik Šatara

Ústav romologických štúdií, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

erik.satara@ukf.sk

Abstrakt: **Východiská:** Sociálne väzby, ktoré sú v procese hľadania práce dôležitým komponentom a sú označované za druh sociálneho kapitálu, majú vďaka premostovacej a spájajúcej funkcii tendenciu tvoriť sociálne siete. V kontexte migrácie môžeme hovoriť o prepájaní jednotlivcov, za účelom vytvorenia migračnej sociálnej siete, ktorá je považovaná za podporný mechanizmus, uľahčujúci adaptačný proces nových členov siete migrujúcich za prácou, na novom mieste kam odišli za prácou. Špecifickú pozornosť vyžadujú migračné siete marginalizovaných Rómov. Pod vplyvom migračnej sociálnej siete môže v marginalizovanom prostredí dochádzať k segregácii určitých skupín obyvateľstva, ktoré sa rozhodnú migrovať za prácou.

Ciel': Cieľom výskumu pracovnej mobility marginalizovaných Rómov je skúmať ako dochádza k vzniku migračnej sociálnej siete a aké sú jej charakteristiky.

Metódy: Výskumné nástroje použité počas zberu dát a aj získané výsledky sú súčasťou projektu APVV 17-141. Dáta pre kvantitatívnu sekvenciu pochádzajú z neštandardizovaného dotazníka zameraného na pracovné bariéry Rómov, ktorý sme spracovali pomocou deskriptívnej štatistiky. Výberová vzorka v kvantitatívnej sekvencii pozostávala z n=842 Rómov, z ktorých migrovalo za prácou n=375, z toho 237 mužov (63,20%) a 138 žien (37,20%), priemerný vek bol 37,1. Dáta pre kvalitatívnu sekvenciu pochádzajú z pološtruktúrovaných rozhovorov, ktoré sme analyzovali pomocou interpretatívnej fenomenologickej analýzy. Zbierali sme ich prostredníctvom neštandardizovaného dotazníka zameraného na pracovné bariéry. Výberová vzorka v kvalitatívnej sekvencii pozostávala z n=40 participantov, ktorých vek sa pohyboval v rozmedzí od 18 do 58 rokov. Pri zbere dát sme využili pološtruktúrovaný rozhovor.

Výsledky: Vznik migračnej sociálnej siete v prostredí marginalizovaných rómskych komunít je podmienený procesom šírenia informácií prostredníctvom neformálnych zdrojov, ktoré prinášajú informácie rôznej povahy a kvality, premietajúce sa do charakteristík migračnej siete. Model migračnej sociálnej siete naznačuje, že má cyklický charakter, čo znamená, že s prílevom informácií a skúseností sa do štruktúry migračnej siete dostávajú ďalší jednotlivci, ktorí môžu tento mechanizmus opakovať a tak rozširovať migračnú sieť o ďalších členov. V marginalizovaných rómskych komunitách, majú migračné siete podobné vnútorné charakteristiky ako cezhraničné migračné siete zahraničných migrantov a imigrantov. Prioritne v tom, že slúžia ako podporný mechanizmus, uľahčujúci adaptačný proces na novom mieste.

Implikácie: Vznik a charakter migračnej siete demonštruje proces, akým spôsobom dochádza v prostredí marginalizovaných rómskych komunít k formovaniu rozhodnutia a výberu konkrétnej cieľovej lokality migrácie. Poznanie vzniku migračnej siete môže prispieť k porozumeniu, ako sa v prípade marginalizovaných Rómov formuje rozhodnutie migrovať za prácou. Hlavne ak sa migrácii za prácou pripisuje dôležitá úloha pri zvyšovaní flexibility na európskych trhoch práce a dokonca je označovaná aj za nástroj riešenia chudoby.

Kľúčové slová: Migrácia. Sociálna sieť. Migračná sieť. Teória migračnej siete.

ÚVOD

Migrácia zohráva v súčasnosti kľúčovú úlohu pri zvyšovaní efektivity a flexibility ekonomík. V mnohých prípadoch dochádza k obmedzeniu príležitostí a možností, ktoré migrácia za prácou prináša. Rozhodnutie o tom, či si jednotlivец vyberie migráciu za prácou, do značnej miery závisí od toho či je prepojený s členmi komunity v mieste určenia (Blumestoc, Tan, 2016). Nguyen a kol. (2022) označujú kontakty a sociálne väzby v rámci sociálnej siete za dôležitú súčasť sociálneho kapitálu migrujúcich osôb. Sociálne kontakty pozostávajú zo skupiny aktérov, ktorí sú prepojení súborom rôznych väzieb (napr. priateľstvo, príbuzenský vzťah) (Borgatti, Halgin, 2011). Ich význam v pracovnom živote sa dostal do popredia vďaka práci M. Granovettera (1973), ktorý jej význam interpretuje prostredníctvom šírenia informácií o práci, prostredníctvom slabých a silných sociálnych väzieb. Veľká časť existujúcej literatúry opísala ako sociálne siete môžu uľahčiť migráciu, poskytnutím informácií o pracovných ponukách. Pri informáciách sprostredkovaných cez sociálne siete musíme rozlišovať či ide od informácie od blízkych ľudí (homogénne informácie) alebo od ľudí na periférii ich sociálnej siete, napr. od známych (heterogénne informácie). Homogénne informácie sprostredkované blízkymi ľuďmi, ktorí majú podobné sociálne siete, nijako nerozširujú našu informačnú bázu. Naopak heterogénne informácie, disponujú potenciálom a prepájajú ľudí so vzdialenejšími štruktúrami spoločnosti (Cappellari Tatsiramos, 2015; Gee a kol., 2017; Greenberg, 2019).

Na štúdium vplyvu sociálnych sietí nadviazal v kontexte migrácie D. Massey (1990), ktorý rozpracoval model kumulatívne spôsobenej migračnej siete a spojil tak poznatky o migrácii a šírení informácií v rámci sociálnych sietí. Pri štúdiu migračných sietí vychádzal z vymedzenia kumulatívnej príčinnej súvislosti, ktorú rozpracoval Myrdal (1957). Ten tvrdil, že kumulatívna príčinná súvislosť je všeobecným pojmom, ktorý sa vzťahuje na akýkoľvek reťazec udalostí, ako napr. chudoba môže vytvárať ešte väčšiu chudobu (Gold, Nawyn, 2019). Podľa Masseyho (1990) pri migrácii tiež dochádza k vzniku reťazca sietí, ktoré sa následne rozširujú a obohacujú tak pôvodnú migračnú sieť. Teória migračných sietí nám ponúka vysvetlenie prepojenia medzi migráciou a informovanosťou (Rath, 2000).

Samotná migračná sieť podľa Massey (1988), autora tejto teórie, predstavuje súbor medziludských väzieb, ktoré spájajú súčasných a bývalých migrantov. Spája ich s príbuznými, priateľmi, známymi, ktorí im poskytujú informácie, uľahčujú im prístup k práci, ubytovaniu a poskytujú rôzne formy pomoci. Zároveň majú schopnosť ovplyvniť smerovanie migračných tokov. Teória migračných sietí vysvetľuje, akým spôsobom vznikajú migračné sociálne väzby vo vnútri komunity migrujúcich pracovníkov, ako aj medzi ich rodinami a priateľmi. Migranti,

ktorí sa usadia na novom mieste, pomáhajú ostatným, ktorí túto možnosť zvažujú, môžeme povedať, že pôsobia ako facilitátori. Znižujú tak riziká a výdavky potenciálnych migrantov, keďže im poskytujú potrebné informácie, pomáhajú im s cestovaním, ubytovaním, zamestnaním a podporujú ich adaptáciu v novom prostredí. Tieto výhody uľahčujú migráciu, a tým podporujú migráciu ľudí, ktorí by inak zostali doma (Rath, 2000; Dustman, Glitz, 2005; Faist, 2006; Arango, 2010; Wickramasinghe, Wimalaratana, 2016; Semerková, 2022). Zhao (2008) upozornil na fakt, že napriek podpore, ktorá je v rámci migračnej siete distribuovaná medzi migrujúcimi pracovníkmi, majú členovia takýchto sietí zároveň tendenciu vytvárať vlastné komunity v mieste kde prichádzajú za prácou.

V prípade sociálne vylúčených obyvateľov rómskych komunít, dochádza k zamedzeniu prístupu k sociálnym sieťam a informáciám, napr. o pracovnej mobilite (Rochovská, Námešný, 2011). K vzniku a prehĺbovaniu sociálnej exklúzie dochádza pod vplyvom priestorových charakteristík prostredia, v ktorom jedinci žijú (chudoba, sociálna exklúzia, etnická homogenita, koncentrácia migrantov) (Džambazovič, 2007; Rusnáková, Čerešníková, 2015). Súvis medzi priestorovými charakteristikami a vznikom migračných sietí nie je vôbec zanedbateľný. Hlavne ak hovoríme o obyvateľoch rómskych komunít, ktorí žijú v priestorovo a ekonomicky segregovanom priestore (Radičová, 2001; Sika, 2013; Páleník a kol. 2014; Rusnáková, Rochovská, 2016). Ak jednotlivец žije v sociálne vylúčenej a priestorovo segregovanej komunite, môže dôjsť k zníženiu jeho príležitostí na mobilitu, za pomoci ľudí, ktorí disponujú potrebnými informáciami a podpornými adaptačnými mechanizmami (Mustered, Andersson, 2005; Ellis a kol., 2007; Galster, 2007; Joseph, 2007, Bolt, Kempen, 2013; Custers, 2019). Na prvý pohľad sa javí, že sociálne siete pri tvorbe migračných vzorcov a celých migračných sietí sú etnicky neutrálne a sú jednoduchým riešením chudoby a segregácie. Vzorce sociálnej a ekonomickej segregácie nás upozorňujú, že môžu nadobudnúť opačný efekt a môžu marginalizované skupiny skôr znevýhodniť. Hlavne ak žijú v etnickej homogenite, na mieste kam odišli za prácou v rámci štruktúry migračnej sociálnej siete. Výmena informácií medzi členmi migračnej sociálnej siete a ľuďmi v komunite môže viesť k segregácii na pracovisku, mieste kde bývajú a vytvára tak priestor na sociálnu izoláciu (Bouman-Doff, 2007; Poros, 2011; Vervott, 2011; Andersson a kol., 2014; Smith, 2016; Pedulla, Pager, 2019). Ryan, D'Angelo (2018) poznamenal, že pri migračných sociálnych sieťach, musíme prihliadať na časový kontext (vid'. Davis a kol., 2013), podľa neho sa štruktúra migračnej sociálnej siete neustále mení, čo je podstatné napr. pri zvládaní dopadov segregácie, ku ktorej môže dôjsť pod vplyvom vytvorenia migračnej sociálnej siete.

Väčšia časť výskumov migračnej sociálnej siete sa zameriava na aspekty medzinárodnej migrácie (vid'. Dolfin, Gencol, 2010; Liu, 2013; Kincses, 2020). Na Slovensku sa na teóriu migračnej siete zamerlal Bahna (2013), v kontexte migrácie zo Slovenska do členských krajín Európskej únie. Cieľom nášho článku bolo: *skúmať, ako vzniká migračná sociálna sieť v marginalizovanom prostredí rómskych komunít a aké sú jej charakteristiky.*

METÓDY

Dáta využité pri analýze migračnej sociálnej siete pochádzajú z integrovaného výskumu, v ktorom sme postupovali na základe explanatórneho sekvenčného kombinovania. Pri zbere dát sme v kvantitatívnej sekvencii využili neštandardizovaný dotazník a pri kvalitatívnej sekvencii, sme zrealizovali pološtruktúrované rozhovory. V kvantitatívnej sekvencii tvorilo

výberovú vzorku n=842 respondentov, z ktorých migrovalo za prácou n=375 (44,53%) z toho 237 mužov (63,20%) a 138 žien (36,80%). Priemerný vek participantov bol 37,1 roka. Pri výbere výskumnej vzorky sme postupovali na základe zámerného výberu. Medzi kritéria výberu výskumného súboru patrili: lokalizácia obydlija (typológia bývania Rómov, napr. Mušinka a kol., 2013,), marginalizované rómske komunity v troch krajoch (Banskobystrický kraj, Prešovský kraj, Košický kraj), etnická príslušnosť k rómskej národnostnej menšine, demografické charakteristiky (rod, vek, pracovný status) a vyjadrený informovaný súhlas..

V kvalitatívnej sekvencii sa nám podarilo osloviť n=40 participantov z marginalizovaného prostredia, vek participantov sa pohyboval v rozmedzí od 18 do 58 rokov. Výber výskumnej vzorky prebehol formou prostého účelového výberu. Medzi výberové kritériá sme zaradili: príslušnosť k marginalizovanej rómskej komunite (v zmysle definičných kritérií v aktuálnej Stratégii rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030), etnickú príslušnosť k rómskej národnostnej menšine, aktuálna migrácia za prácou (pracovná mobilita – minimálne 50 km, spojená s bývaním v mieste výkonu práce a dochádzanie do zamestnania – každodenný návrat domov, v zmysle vymedzenia v zákone č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti) a pracovný status (zamestnaní aj nezamestnaní jedinci), demografické charakteristiky (rod, vek ≥ 18 rokov). Podmienkou účasti na výskume bol informovaný súhlas participanta. K zberu kvalitatívnych dát sme pristúpili prostredníctvom pološtruktúrovaných rozhovorov. Získané dáta sme následne analyzovali prostredníctvom interpretatívnej fenomenologickej analýzy.

VÝSLEDKY

Migračná sociálna sieť je bezpochyby spojená s existenciou sociálnych väzieb a kontaktov. K jej vzniku a udržaniu je potrebné, aby dochádzalo k distribúcii informácií medzi jednotlivými členmi. V zmysle kumulatívnej príčinnej súvislosti, práve šírenie informácií a zväčšujúci sa počet jednotlivcov, ktorí túto informáciu prijali, vytvárajú stimuly pre migráciu, ktorá podnecuje ďalších členov komunity k rozhodnutiu migrovať za prácou.

Faktory podmienajúce migráciu a vznik migračnej siete v marginalizovanom prostredí

Migrácia za prácou súvisí s individuálnymi faktormi, ktoré zasahujú do rozhodovacieho procesu jednotlivcov. V niektorých prípadoch sa migrácia stáva jedinou možnosťou jednotlivca a domácností, ako získať nevyhnutné prostriedky na prežitie. Pred témou vzniku migračnej sociálnej siete, je dôležité spomenúť faktory, ovplyvňujúce rozhodovanie o migrácii, ktoré môžeme rozdeliť na:

- **ekonomické faktory** súvisia so situáciou v regióne a priestore, v ktorom migranti žijú. Ide o životné podmienky a aktuálne možnosti, ktoré sú dostupné na regionálnych trhoch práce. Za regionálnymi disparitami stoja: zánik zamestnávateľských subjektov; diskriminácia na základe etnicity; nesúlad medzi očakávaniami a ponukami na trhu práce a absencia kontaktov a väzieb so zamestnanými jednotlivcami na regionálnej úrovni. Následné rozhodnutie pre migráciu, môže byť podmienené zlou sociálno-ekonomickou situáciou rodiny (**výskumník:** „Nad čím ste uvažoval? participant „Poviem Vám takto, že proste.. Nedalo sa nám vyžiť, čo sme brali sociálne dávky...Hocikedy som bol zúfalý, nemohli sme kúpiť deťom oblečenie...“ muž 38 rokov, segregované prostredie).
- **sociálne faktory** reprezentujú napr. vzdelanie a kvalifikáciu migrujúcich pracovníkov. Hlavne v prípade Rómov, ktorí pod vplyvom segregácie nemajú adekvátne vzdelanie a zároveň nedisponujú požadovanou kvalifikáciou. Absencia vzdelania limituje ich

možnosti a vedie k akceptácii nestabilnej a fyzicky náročnej práci (**výskumník:** *Aké boli dôvody, že ste vzali prácu na čierno? participant, „Vzali by nás aj na zmluvu, potrebovali sme papiere zo školy, že môžeme robiť na traktore, my nemáme vodičáky.“* muž 28 rokov, segregované prostredie). Vzhľadom na uvedené sociálne faktory môžu byť marginalizovaní Rómovia nútení k migrácii za prácou do iných regiónov, prípadne k hľadaniu práce v inom odvetví.

Vznik migračnej siete

Za vznikom migračnej sociálnej siete stoja neformálne zdroje, distribuujuce informácie o práci, ktoré sú podkladom pre konkrétnu voľbu. Rozsah a kvalita informácií o migračných možnostiach je nesmierne dôležitý pri nasmerovaní migrácie. Dáta ukázali, že 44,12% migrujúcich pracovníkov využíva pri výbere práce a cieľovej lokality, informácie sprostredkované cez neformálne zdroje (rodina, priatelia, ľudia v susedstve, známi). Pri vzniku migračnej siete, musíme prihliadať na priestorové aspekty, ktoré súvisia predovšetkým s kvalitou dostupných informácií a sociálnych sietí, ktoré sú podľa Lehockej a Ráca (2015) dôležité ak hovoríme o rizikových skupinách obyvateľstva. Tento aspekt je dôležitý vyzdvihnúť pretože k vzniku migračnej siete, ktorú sme identifikovali v rámci výskumu, dochádzalo práve v segregovanom prostredí. V priestorovej integrácii sme tento trend nezaznamenali.

Tab.1 Zdroje informácií migrujúcich jednotlivcov o práci podľa lokalizácie bydliska

	Formálne zdroje	Neformálne zdroje	Vlastná iniciatíva	Spolu
	n= (%)	n= (%)	n= (%)	n= (%)
Ďalej od obce, mesta	26 (6,95%)	36 (9,63%)	21 (5,61%)	83 (22,19%)
Na okraji miest a obcí	35 (9,36%)	49 (13,10%)	35 (9,36%)	119 (21,82%)
V meste, obci	37 (9,89%)	80 (21,39%)	55 (14,71%)	172 (45,99%)
Spolu	98 (26,20%)	165 (44,12%)	111 (29,68%)	374 (100,00%)

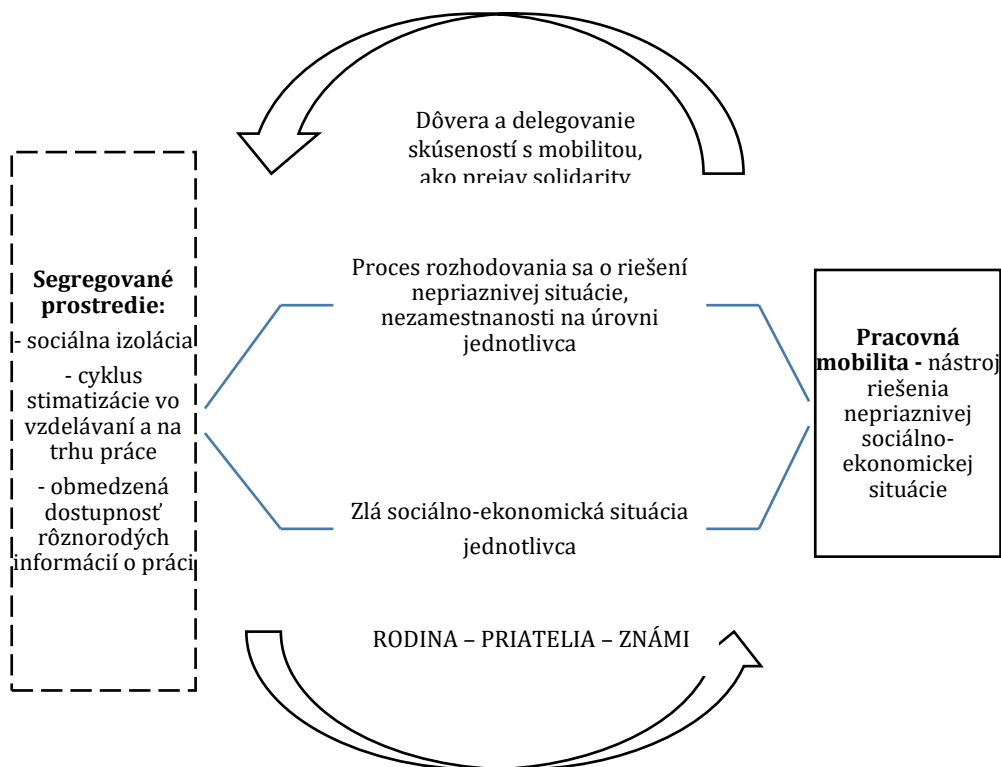
Vysvetlivky Formálne zdroje informácií, využívané migrujúcimi pracovníkmi- obecny úrad, pracovná agentúra, sociálni pracovníci, škola; Neformálne zdroje informácií využívané migrujúcimi pracovníkmi - rodina, priatelia, sused, známi; Vlastná iniciatíva migrujúcich pracovníkov - internet, inzercia, priamo u zamestnávateľov, živnosť

Orientácia na sociálne väzby a kontakty (rodina, priatelia, známi) sa nám ukázala, ako dominantný zdroj informácií, ktorými migrujúci pracovníci disponujú. Za vznikom migračnej sociálnej siete v marginalizovaných rómskych komunitách stoja neformálne zdroje, reprezentujúce väzby s priateľmi, príbuznými a známymi, ktoré vytvárajú podľa Lehockej a Ráca (2015) osobnú sieť jednotlivca. Ukazuje sa, že vznikajúce migračné sociálne siete, ale aj osobné siete jednotlivcov z marginalizovaného prostredia, majú spoločné rysy. Ide o prevahu spájajúcich (silných) sociálnych väzieb a orientáciu na etnicky homogénne väzby. Čerešníková (2015) označila spájajúce sociálne väzby (rodinu, blízkych priateľov) za základ osobnej a sociálnej identity človeka.

Tab.2 Šírenie informácie v rámci siete vzťahov

Originálny text/prepis	Vznikajúca téma
<p>Výskumník: Ty keď si tam začala pracovať vďaka synovi kamarátky. Pomohla si aj ty niekomu takto? Participant „Áno... nadriadení veria tomu, čo už tam pracuje.“</p> <p>Výskumník: Sesternice sa dozvedeli o práci od teba? Participant „Odo mňa mne tak volali. Z agentúry čo si ma našli na profesii, či sa mám ako dostať. Ja som povedala, že nemám vodičák, ale že pozriem spoje. A oni: Keď poznáte nejakých ľudí. Kludne aj tak, že zaplníte celé auto, tak sa ich spýtajte. Hneď som zohnala...“</p> <p>Výskumník: Stadiaľto zo Sirka ste chodil sám alebo s partiou? Participant „Pravdaže ja som stiahol okolo dvadsať ľudí zo sebou. S partiou pravdaže. Ja som organizoval... chcel som pomôcť týmto, potom som tam stiahol rodinu, manželku... Ja som stiahol rodinu tam. Po čase som prišiel domov, chceli ľudia pracovať, tak som ich zobral zo sebou.“</p>	<p>Solidarita, šírenie informácií v rámci siete</p>
<p>Výskumník: Pomohol si niekomu nájsť prácu? Participant „Ne. Určite ne. Pretože čo mám kamarátov sú zamestnaní a to väčšinou máme bĺch kamarádú. Čo sú tadi iný, to sú nula bodú.“</p>	<p>Sieť tvorená zamestnanými známymi</p>
<p>Výskumník: Sú dôležité kontakty pri hľadaní práce? Participant „Kontakty pri hľadaní práce sú dôležité. Poznám prípad, že kamarátka sa pýtala do Juri pracovať a neprijali ju. Ja som však mala jednu známu v tej firme, ktorá prijíma ľudí a vybavila som jej...“</p>	<p>Siete otvárajú pomáhajú v prístupe na trh práce</p>

Nasledujúci model demonštruje cyklus vzniku a zároveň obohacovania migračnej sociálnej siete v segregovanom prostredí. Pri rozhodovaní o mobilite za prácou sú kľúčovými determinantmi sociálne-ekonomické faktory, ktoré jednotlivcov motivujú vzhľadom na nedostupnosť práce v domovskom regióne k migrácii za prácou. Vzhľadom na cyklický charakter migračnej siete sa po získaní skúseností vracajú jednotlivci s konkrétnymi prežitými skúsenosťami, ktoré delegujú členom v komunite a tak obohacujú migračnú sieť o ďalších členov, ktorí sa po získaní skúseností, môžu ocitnúť v rovnakej pozícii sprostredkovateľa skúseností a informácií.

Obr. 1 Model vzniku migračnej siete v segregovanom prostredí

Zdroj: Vlastné spracovanie

Koncept „dôvery“ a migračná sieť

Skúsenosti migrujúcich pracovníkov, ktoré delegujú ostatným členom komunity, môžu v prípade marginalizovaných Rómov nadobudnúť charakter garančného systému. Jeho účelom je minimalizovať riziká a uľahčiť adaptačný proces na novom mieste. Je potom pochopiteľné, že pri voľbe konkrétnej možnosti migrácie, volia migrujúci tie, ktoré majú overené skúsenosťami svojich rodinných príslušníkov, priateľov alebo ľudí žijúcich v bezprostrednom susedstve. Delegovanie skúseností a informácií o migrácii prostredníctvom sociálnych väzieb, môže mať aj limitujúci charakter, hlavne ak jednotlivec, ktorý dané informácie šíri, má sám limitované skúsenosti, napr. iba s jednou prácou, pracoviskom a tým pádom nevie svoje skúsenosti komparovať. Následne celá migračná sieť vzniká na daných skúsenostiach a informáciách, ktoré sa dostali do informačne izolovaného prostredia a vytvára cyklus, ktorý je schopný zainteresovať niekoľko členov jednej komunity. Uvedené zistenia súvisia s konceptom „solidarity“ a „dôvery“, ktorú vkladajú jednotlivci rozhodujúci sa o smerovaní migrácie do svojich rodinných príslušníkov, priateľov a ľudí v susedstve (**výskumník:** *Podľa čoho ste sa rozhodla? Participantka „Lebo brat sa tam má dobre, výplatu má dobrú, tak som sa rozhodla, povedala som bratovi, že aj ja si idem zarobiť. Otec povedal bratovi, aby ma nikde*

nepustil.“ žena 18 rokov, segregované prostredie). Koncept „dôvery“ môže obmedziť ich ďalší profesijný rast a pohyb na trhu práce, ak zotrávajú v migračnej sieti vzniknutej na delegovaných skúsenostiach člena komunity, ktoré priniesol a distribuoval prostredníctvom sociálnych väzieb (**výskumník:** *Od koho ste sa dozvedel o tejto práci? Participant „Od kamaráta, robil tam kamarát, že je tam dobrá robota.“ Sledujete pracovnú ponuku v okolí? „Ne.“ muž 21 rokov, segregované prostredie).*

Charakteristika migračnej sociálnej siete

Vnútroštátna migračná sieť vznikajúca v marginalizovanom prostredí rómskych komunít, ktoré sú v mnohých prípadoch charakteristické svojou priestorovou segregáciou, má spoločné rysy s migračnou sieťou cezhraničných migrantov, imigrantov. Obe majú tendenciu smerovať migračné toky na konkrétne miesto. Migrujúci Rómovia, ktorí získajú skúsenosti s migráciou, pomáhajú v zmysle solidarity členom svojej komunity adaptovať sa na novom mieste (**výskumník:** *Stadial'to... ste chodili sám alebo s partiou? participant, „S partiou pravdaže. Ja som organizoval...chcel som pomôcť týmto, potom som tam stiahol rodinu, manželku... Po čase som prišiel domov, chceli ľudia pracovať, tak som ich zobral so sebou.“ muž 38 rokov, segregované prostredie). Znižujú tak spomínané riziká, výdavky a uľahčujú adaptačný proces potenciálnych migrantov (Faist, 2006; Arango, 2010). V rámci systému pomoci im poskytujú potrebné informácie, navzájom si organizujú cestovanie (**výskumník:** *Ako chodievate, dochádzate do roboty? „Chodievam taxíkom...Taxíkom sme chodili naraz štyria ľudia. Stadial'to boli viete, tak sme sa skladali.“ muž 48 rokov, segregované prostredie), život na novom mieste (**výskumník:** *Bývate s niekým známym? „Štyria tu stadial'to, my sme tam robili skoro tridsať ľudí.“ Nedali Vám niekoho cudzieho? „Nie, my sme ani nechceli. Lebo cudzí človek, nie ste zvyknutý.“ muž 28 rokov, segregované prostredie), kde sú si vzájomné nápomocní (**výskumník:** *Vo svojom okolí máš osobu, na ktorú sa môžeš obrátiť? „Zatial' na jej tetu, ona je tu blízko“ muž 18 rokov, osídlenie situované na okraji obce).****

Pozícia migračnej siete sa javí ako podstatná hlavne pri minimalizácii rizík v procese adaptácie na životné podmienky v mieste výkonu práce a slúži ako organizačný mechanizmus migrácie zo segregovaného prostredia marginalizovaných rómskych komunít.

DISKUSIA

Migračná sociálna sieť v marginalizovaných komunitách má cyklický charakter, v ktorom sa nejedná o trvalé presídlenie, členovia migračnej sociálnej siete sa vracajú do prirodzeného prostredia, z miesta výkonu práce (viď. Zhao, 2008). K rozhodnutiu migrovať za prácou dochádza pod vplyvom sociálno-ekonomických faktorov, medzi ktoré patrí ekonomická situácia domácnosti, situácia na regionálnych trhoch práce a absencia požadovaného vzdelania. Uvedené sociálno-ekonomické faktory sú podľa mnohých autorov podmienené (viď. Horňák, 2012; Lukáč, 2015; Rusnáková, Rochovská, 2016; Smatanová, Šeligová, 2021) priestorovou segregáciou, ktorá je na Slovensku často spájaná s marginalizovanými rómskymi komunitami. Musíme si uvedomiť, že ak hovoríme o segregácii jedná sa o časť rómskej populácie na Slovensku, pretože v takomto prostredí, žije v skutočnosti „len“ 18% rómskej populácie (74 000 ľudí). Väčšia časť Rómov a Rómok žije v priestorovej integrácii, v rozptýlení medzi majoritou (Freidingerová a kol., 2020). Veľká časť existujúcich výskumov, aj vyššie uvedených, venuje špecifickú pozornosť konkrétnym témam, ktoré súvisia so segregáciou vo vzdelávaní, vzťahu medzi priestorovou segregáciou a chudobou a tiež bariéram, ktoré musia marginalizovaní Rómovia zvládnuť v snahe nájsť si pracovné uplatnenie. V kontexte migrácie

a pracovnej mobility nachádzame skôr výskumy venujúce sa cezhraničnej migrácii Rómov (viď. Krokusová, 2007) a téme sociálnej mobility, nielen v kontexte práce (napr. Hrustič, Škobla, 2020). V súčasnosti na Slovensku neexistuje výskum, ktorý by prinášal komplexný pohľad na vnútroštátnu migráciu Rómov za prácou. Rovnako aj koncept migračnej sociálnej siete, je na Slovensku pomerne novým pojmom, objavuje sa v práci Bahnu (2013) a ďalších zahraničných autorov (viď. White, Ryan, 2008; Vasey, 2016; Stella, Gawlewiczová, 2020), ale v kontexte migrácie do zahraničia, zo zameraním na majoritnú populáciu. V kontexte zahraničnej migračnej sociálnej siete Rómov nachádzame zahraničný výskum, ktorého autorom je J. Grill (2015). Vzhľadom na to bolo našim cieľom opísať, ako vzniká migračná sociálna sieť a aké sú jej charakteristiky na vnútroštátnej úrovni.

Za vznikom migračnej sociálnej siete v rómskych komunitách, ktoré žijú v priestorovo segregovanom prostredí, stoja informácie, ktoré prúdia do prostredia, význačného svojou sociálnou izoláciou. K ich šíreniu a distribúcii medzi jednotlivcami v komunite dochádza prostredníctvom neformálnych zdrojov (sociálne väzby s rodinou, priateľmi, známymi a ľuďmi v susedstve), tým pádom majú dopad na (ne)dostupnosť informácií o pracovných možnostiach. K vzniku migračnej siete dochádza tak, že zamestnaný jednotlivec, ktorý nadobudol určité pracovné skúsenosti prostredníctvom migrácie pri návrate do komunity prináša informácie o pracovnej/ých možnostiach, spravidla v oblasti, firme, v ktorej sám pracuje. Pre jednotlivcov žijúcich v segregovanom prostredí sú informácie takého typu často jediným zdrojom informácií, ku ktorým sa reálne dostanú. Následne, ak je zachované kritérium „dôvery“, sa nezamestnaní jednotlivci, často bez pracovných skúseností rozhodnú pre migráciu za prácou, na miesto, ktoré je overené skúsenosťou člena komunity. Štruktúra migračnej siete je cyklicky obohacovaná o nových migrujúcich pracovníkov, ktorí svojimi sociálnymi väzbami na rodinu, blízkych, priateľov a ľudí v susedstve, rozširujú existujúcu migračnú sieť. Takto vzniká migračná sieť v segregovanom prostredí a má schopnosť vstrebať niekoľko desiatok členov jednej komunity. V celom tomto procese je dôležitý koncept dôvery..

Výber konkrétnej možnosti a rozhodnutie o migrácii súvisia so zabudovanými mechanizmami ako „dôvera“ a „solidarita“. Členovia komunity vnímajú informácie ako dôveryhodné ak pochádzajú od ich priateľov, rodinných príslušníkov a ľudí, ktorí žijú v ich susedstve. Sú garantované a overené skúsenosťou členov komunity alebo skupiny. Tento mechanizmus vysvetľuje aj to, že zamestnaní migranti majú tendenciu odporúčať svojim zamestnávateľom členov vlastnej skupiny, komunity (Mustered, Andersson, 2005; Ellis a kol., 2007; Galster, 2007; Joseph, 2007; Bolt, Kempen, 2013; Custers, 2019). Jeden zaujímavý výskum, ktorý mapoval vzťah medzi migráciou a segregáciou, zrealizoval Hellerstein a kol. (2011) v Spojených štátoch amerických. Jeho autori vysvetľujú, že život v segregovanom prostredí, v oblastiach, kde žijú migrujúci pracovníci a potom aj pracujú (prípade cezhraničnej migrácie) vedie až k segregácii na pracovisku. Rovnako ako uviedol Zhao (2008) v kontexte migračných sietí v Číne, tak aj aj v prípade marginalizovaných Rómov majú tendenciu vytvárať komunity aj na mieste kam odišli za prácou (napr. život na spoločnej ubytovni). Vďaka medzinárodnému pohľadu na migračné siete môžeme vidieť, že migračné siete Rómov migrujúcich za prácou zo segregovaného prostredia, majú podobné rysy. Našu pozornosť si obzvlášť zaslúži model tzv. prenosu segregácie. Samozrejme, segregáciu umocňujú aj ďalšie fenomény ako: geografická lokalizácia, administratívne a fyzické bariéry, ktoré musí jednotlivec zvládať (Chetty a kol., 2014; Eriksson, Lengyel, 2019; Tóth a kol., 2021). Ukazuje sa, že migračná sociálna sieť Rómov dokáže vytvárať segregované pracoviská a viesť k segregácii v lokalite kde žijú na mieste výkonu práce. Priestorová segregácia nadobúda tak cyklický charakter a dokáže uzamknúť

niekoľko desiatok členov jednej migračnej siete v neprekonateľných cykloch segregácie. Za vznikom cyklu segregácie a migračnej siete, stoja neformálne zdroje a informácie, ktoré prostredníctvom nich človek dostáva. V konečnom dôsledku dochádza k obmedzovaniu možností, ktoré človek využíva, pretože členovia migračnej siete, ktorá je charakteristická prenosom segregácie, prestávajú uvažovať o inej práci a ani si ju nechcú hľadať. Zotrvávajú v štruktúre jednej migračnej siete. Pripadá nám, že k uzamknutiu dochádza hlavne pod vplyvom minimalizácie rizík. Jednotlivci v migračnej sieti si navzájom pomáhajú, podporujú sa a uľahčujú migráciu aj ostatným členom komunity. Ukazuje sa, že migračná sociálna sieť vzniká na základe distribúcie a stojí na koncepte „dôvery“ a „solidarity“ medzi členmi, ktorý považujeme za jej základnú vnútornú charakteristiku.

ZÁVER

Téma migračnej sociálnej siete Rómov z marginalizovaného prostredia, ktorých sa dotýkajú aspekty priestorovej segregácie, prináša pohľad na vznik a charakteristiky migračných sociálnych sietí, ktoré vznikajú v segregovanom prostredí. Vznik migračných sociálnych sietí je v segregovanom prostredí založený na distribúcií informácií, ktoré môžu mať rôzny charakter a kvalitu. Zvláštnu pozornosť si zasluhujú hlavne informácie, ktoré sú distribuované medzi členmi prostredníctvom neformálnych zdrojov, ktoré stoja za vznikom a kumuláciou členov migračných sietí v prostredí marginalizovaných komunít. Vzniknuté migračné siete sú založené na princípe „solidarity“ a „dôvery“ medzi jednotlivými členmi komunity, ktorí prinášajú informácie do komunity v podobe svojich vlastných skúseností. Migračná sieť ponúka svojim členom rôzne benefity, predovšetkým ide o poskytovanie vzájomnej podpory a pomoci členom komunity, ktorí sa rozhodli pre migráciu za prácou. Migračnú sieť môžeme teda označiť za podporný mechanizmus, ktorý zastáva významnú úlohu hlavne v adaptačnom procese migrujúcich pracovníkov na pracovné a životné podmienky na novom mieste. Zotrvanie v migračnej sociálnej sieti môže byť v konečnom dôsledku aj limitujúce. Hlavne ak sú sociálne siete, ktoré zabezpečujú tok informácií, príliš rigidné. Poznanie procesov, jej vzniku môže prispieť k porozumeniu, môže prispieť k získaniu pohľadu na jednotlivé podmienky migrácie spojené s odchodom za prácou. Hlavne ak sa migrácii za prácou pripisuje dôležitá úloha pri zvyšovaní flexibility na európskych trhoch práce a dokonca je označovaná aj za nástroj riešenia chudoby.

LITERATÚRA

Andersson, R. a kol. (2014). Neighbourhood Ethnic Composition and Employment Effect on Immigrant Incomes. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 40(5), p. 710-736 <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.830503>

Arango, J. (2002). Explaining Migration: A Critical View. *International Social Science Journal*. 52(165).

Bahna, M. (2013). Intra-EU Migration From Slovakia. *European Societies*. 15(3), p. 388-407. <https://doi.org/10.1080/14616696.2012.707669>

- Blumenstoc, J. – Tan, X. (2016). Social Networks and Migration: Theory and Evidence from Rwanda. *Working Paper*. https://economics.ucr.edu/pacdev/pacdev-papers/social_networks_and_migration.pdf
- Bolt, G. – Kempen, R. (2013). Introduction Special Issue: Mixing Neighbourhoods: Success or Failure?. *Cities*. 35, p. 391-396 <http://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2013.04.006>
- Borgatti, S. P. – Halgin, D. S. (2011). The Network Theory. *Organization Science*, 22(5), p. 1168-1181. <https://www.jstor.org/stable/41303110>
- Bouman-Doff, L. W. (2007). Confined Contact: Residential Segregation and Ethnic Bridges in the Netherlands. *Urban Studies*. 44(5-6) <https://doi.org/10.1080/02673037.2007.1255965>
- Cappellari, L. – Tatsiramos, K. (2015). With a Little Help from my Friends? Quality of Social Networks, Job Finding and Job Match Quality. *European Economic Review*, 78, p. 55-75.
- Custers, G. (2019). Neighbourhood ties and employment: a test of different hypotheses across neighbourhoods. *Housing Studies*. 34(7), p. 1466-1810. <https://doi.org/10.1080/02673037.2018.1527020>
- Čerešníková, M. (2015). Neformálna sociálna sieť – základ života v societe. In: Lehoczka, L. – Rosinský, R. (2015). Sociálna sieť v živote marginalizovaných rómskych komunit. Nitra : UKF, 2015, 210 p.
- Davis, F. K. (2013). Global Spatio-Temporal Patterns in Human Migration: A Complex Network Perspective. *Plos One*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0053723>
- Dolfin, S. – Genicot, G. (2010). What Do Networks Do? The Role of Networks on Migration and „Coyote“ Use. *Review of Development Economics*. 14(2), p. 343-359.
- Džambazovič, R. – Gerbery, D. (2018). Medzigeneračná sociálna mobilita na Slovensku. *Sociológia*. 50(4), p. 396-428. <https://doi.org/10.31577/sociologia.2018.50.4.16>
- Dustman, CH. – Glitz, E. CH. A. (2005). Immigration, Jobs and Wages Evidence and Opinion. London : CEPR, 2005. ISBN 1-898128-87-1.
- Ellis, M. a kol. (2007). Geography and the Immigrant Division of Labour. *Economic Geography*. 83(3), p. 255-281. <http://www.clarku.edu/econgeography>
- Eriksson, H. R. – Lengyel, B. (2019). Co-worker Networks and Agglomeration Externalities. *Economic Geography*. 95(1), p. 65-89. <https://doi.org/10.1080/00130095.2018.1498741>
- Faist, T. (2006). The transnational social spaces of migration. *COMCAD Working papers*. 10. 8 p.
- Freidingerová, T. a kol. (2020). Ľudia medzi riadkami. Príručka o migrácii (nielen) pre budúcich novinárov. Bratislava : Človek v ohrození, n. o., 2020. 136 p.
- Galster, G. (2007). Should Policy Makers Strive for Neighbourhood Social Mix? An Analysis of the Western European Evidence Base. *Housing Studies*. 22(4), p. 523-545. <https://doi.org/10.1080/02673030701387630>
- Gee, L. a kol. (2017). Social Networks and Labor Markets: How Strong Ties Relate to Job Finding on Facebook's Social Network. *Journal of Labor Economics*. 32(2), p. 485-518. <https://econpapers.repec.org/scripts/redir.pf?u=http%3A%2Fdx.doi.org%2F10.1086%2F686225;h=repec:ucp:jlabc:doi:10.1086/686225>

Gold, J. S. – Nawyn, J. S. (2019). *Routledge International Handbook of Migration Studies*. Oxon : Routledge, 2019. ISBN 978-1-138-20882-7.

Granovetter, S. M. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*. 78(6), p. 1360-1380. <https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4865899/The%20Strength%20of%20Weak%20Ties.pdf>

Greenberg, J. (2019). What's Alter Got to Do with It? A Consideration of Network Centent and Social Ties That Provide It. *Sociological Theory*. 37(3), p. 293-314. <https://doi.org/10.1177%2F0735275119869344>

Grill, J. (2015). From Street Busking in Switzerland to Meat Factories in the UK: A Comparative Study of Two Roma Migration Network. In: Kaneff, D. – Pine, F. (2015). *Global Connections and Emering Inequalities in Europe*. New York : Anthem Press, 183 p.

Hellerstein, K. J. (2011). Neighbors and Coworkers: The Importance of Residential Labor Market Networks. *Journal of Labour Economics*. 29(4), p. 659-695. DOI 10.3386/w14201

Hornák, L. (2012). Špecifická inkluzívnej edukácie rómskych žiakov pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia. *Speciální pedagogika*. 22(4), p. 259-278.

Hrustič, T. – Škobla, D. (2020). Social Mobility and Political Engagement of the Roma Across Europe. *Slovenský národopis*. 68(4), p. 306-310. <https://doi.org/10.2478/se-2020-0017>

Chetty, R. a kol. (2014). Where is the land of Opportunity? The Geography of Intergeneration mobility in the United States. *The Quarterly Journal of Economics*. 129(4), p. 1553-1623. <https://doi.org/10.1093/qje/qju022>

Joseph, L. M. (2007) The Theoretical Basis for Addressing Poverty Through Mixed-Income Development. *Urban Affairs Review*. 42(3), p. 369-409. <https://doi.org/10.1177%2F1078087406294043>

Kincses, Á. (2020). Geographical networks of international migration. *Migration Letters*. 17(6), p. 799-812. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=915019>

Krokusová, J. (2007). Príčiny a dôsledky hromadnej migrácie Rómov do štátov EÚ. *Človek a Spoločnosť*. 10(3), p. 11-18.

Lehoczká, L. – Rác, I. (2015). Spoločensko-vedný diskurz o sociálnej sieti – teoretické konceptualizácie sociálnej siete. In: Lehoczká, L. – Rosinský, R. (2015). *Sociálna sieť v živote marginalizovaných rómskych komúnít*. Nitra : UKF, 2015, 210 p.

Liu, M. (2013). Migrant Networks and International Migration: Testing Weak Ties. *Demography*. 50, p. 1243-1277. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s13524-013-0213-5.pdf>.

Lukáč, M. (2015). *Rómovia a vzdelanie. Sociálne a edukačné kontexty*. Prešov : Prešovská Univerzita v Prešove, 2015. 135 s.

Massey, D. S. (1990). Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Casuation of Migration. *Population Index*. 56(1), p. 3-26.

Massey, D. S. (1988). Economic Development and Internationa Migration in Comparative Perspective. *Population and Development Review*. 14(3), p. 383-413.

- Mušinka, A. a kol. (2014). Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013. Bratislava : UND/, 120 p.
- Mustered, S. – Andersson, R. (2005). Housing Mix, Social Mix and Social Opportunities. *Urban Affairs Review*. 40(6), p. 761-790. <https://doi.org/10.1177%2F1078087405276006>
- Nguyen, T. H. a kol. (2022). Social Capital and Migration: A Case Study of Rural Vietnam. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 9(1), p. 63-71. doi:10.13106/jafeb.2022.vol9.no1.0063
- Páleník, M. a kol. (2014). Politika zamestnanosti budúcnosť pre Slovensko. Bratislava : Inštitút zamestnanosti, 160 p.
- Pedulla, S. D. – Pager, D. (2015). Race, Self-Selection, and the Job Search Process. *American Journal of Sociology*. 120(4), p. 1005-1054. <https://dx.doi.org/10.1086%2F681072>
- Poros, M. (2011). Migrant Social Network: Vehicles for Migration, Integration and Development. *Migration Information Source*.
- Radičová, I. (2001). Hic Sunt Romales. Bratislava : Svetová Banka, 324 p.
- Rath, J. (2000). Immigrant Business: The Economic, Political and Social Environment. London : Centre for Research in Ethnic Relations University of Warwick, 2000. p. 248. ISBN 0-333-68314-5.
- Ravasz, Á. a kol. (2019). Atlas rómskych komunít 2019. Bratislava : SAV, 93 p.
- Rochovská, A. – Námešný, L. (2011). Chudoba a pracujúci chudobní na Slovensku – analýza údajov EU SILC. *Geographia Cassoviensis*. 5(2), p. 103-117.
- Rusnáková, J. – Rochovská, A. (2016). Sociálne vylúčenie, segregácia a životné stratégie obyvateľ'ov rómskych komunít z pohľadu teórie zdrojov. *Geografický časopis*. 68(3), p. 245-260.
- Rusnáková, J. – Čerešníková, M. (2015). Sociálna opora a sociálne siete Rómov. Analýza druhov sociálnej opory v sociálnych sieťach. Nitra : UKF, 136 p.
- Rusnáková, J. – Rochovská, A. (2014). Segregácia obyvateľ'ov marginalizovaných rómskych komunít, chudoba a znevýhodnenia súvisiace s priestorovým vylúčením. *Geographia Cassoviensis*. 8(2), p. 162-172.
- Ryan, L. – D'Angelo, A. (2018). Changing times: Migrant's social networks analysis and the challenges of longitudinal research. *Social Network*. 53, p. 148-158. <https://doi.org/10.1016/j.so.cnet.2017.03.003>
- Semenková, M. A. (2022). Concept and Implementation of Directed Migration. *Political Problems of International Systems and Global Development*. 1, p. 2519-2957.
- Sika, P. (2013). Sociálno-ekonomické podmienky marginalizovaných rómskych komunít. *Ekonomické spektrum*. 8(1), p. 36-48 p.
- Smatanová, K. – Šeligová, A. (2021). Strategické a legislatívne rámce riešenia území marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku. In. Marcinčin, A. – Csabay, J. (2021). Ročenka regionálneho rozvoja 2021. Bratislava : Slovenská technická univerzita, 2021. 92 s.

Smith, S. S. (2016). Job-Finding among the Poor: Do Social Ties Matter? In: Brady, D. – Burton, L. M. (2016). *The Oxford Handbook of the Social Science of Poverty*. Oxford : Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199914050.013.20

Stella, F. – Gawlewiczová, A. (2020). Social networks, language and identity negotiaton among queer migrants in Scotland. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 47(11), p. 2573-2555. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1863203>

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030.

Tóth, G. a kol. (2021). Inequality is rising where social network segregation interacts with urban topology. *Nature Communication*. 12, <https://doi.org/10.1038/s41467-021-21465-0>

Vagac, L. (2013). *Internal Labour Mobility in Slovakia*. Bratislava : Centre for Economic Development Slovakia

Vasey, H. (2016). Trajectories of migration, social networks and emergent landscapes of migrant work. *Migration Studies*. 4(1), p. 76-96. <https://doi.org/10.1093/migration/mnv017>

Vervoort, M. H. M. (2011). Living together? Ethnic concentration in the neighbourhood and ethnic miniritie's social contacts and language practice. Utrecht : Universtiy of Utrecht. 182 p.

White, A. – Ryan, L. (2008). Polish „Temporary“ Migration: The Formation and Significance of Social Network. *Europe-Asia Studies*. 60(9), p. 1465-3247. <https://doi.org/10.1080/09668130802362227>

Wickramasinghe, A. A. I. N. – Wimalaratana, W. (2016). International Migration and Migration Theories. *Social Affairs: A Journal for the Social Sciences*. 1(5), p. 13-32. <[http://socialaffairsjournal.com/Achive/Fall_2016/2.International%20Migration%20and%20Migration%20Theories_A.A.I.N.Wickramasinghe_W.%20Wimalaratane_SAJ%201\(5\).pdf](http://socialaffairsjournal.com/Achive/Fall_2016/2.International%20Migration%20and%20Migration%20Theories_A.A.I.N.Wickramasinghe_W.%20Wimalaratane_SAJ%201(5).pdf)>.

Zhao, Y. (2008). The Role of Migrant Networks in Labor Migration: The Case of China. *Contemporary Economic Policy*. 21(4), p. 500-511. <https://doi.org/10.1093/cep/byg028>.

Grantová podpora:

Tento príspevok vznikol v rámci projektu APVV – 17-0141 Analýza prístupu k pracovným príležitostiam pre marginalizované skupiny obyvateľstva: Vybrané regióny Slovenska v sociálno-ekonomickej, geografickej a sociálno-antropologickej perspektíve.

